

a admetre, com Foerster, que abans podria haver-se emprat a Champagne, és inacceptable, com sigui que allà hauria donat forçosament *graël.

El que sí que és veritat és que la literatura del Greal és una creació del Nord francès i no pas d'Occitània: també, però, la literatura arturiana és una creació enterament francesa però ningú no gosa ignorar que les arrels britòniques no tinguin algun element de certitud, ni ignorar que alguna deixia de llenguatge cèltic s'hi vagi infiltrat per aquesta ocasió. Notem que els seus autors s'esforcen per donar una llepassa exòtica als esdeveniments que narren, precaució prudent en narracions meravelloses: un mot com *graal*, conegut com occità-català i per tant foraster, era apropiat per contribuir a donar un «color local» a aqueixa literatura, i tractant-se d'un vas tan sant, era de bon de veres preferible a un terme local i quotidià com *terrine* o *vaisssel*, que evocarien associacions domèstiques i servils.

Per a això no és menester suposar que tingués gaire antiguitat la relació que poetes posteriors cercaren entre el Sant Greal i el Montserrat o Montsalvat català, relació que obeeïa a la mateixa pruija d'exotisme (¿ens oblidarem de la troballa més o menys imaginativa d'aquell famós Guiot, *Kyot der Provenzale*?) ¿Fóra Christien el qui pendria de la llengua d'oc o seria un dels seus antecessors? ¿Es pendria directament del Midi o del francoprovençal (on *-al* < *-ALE* ja és regular, i el mot hi resta viu), o bé d'un dels parlars d'oïl veïns de l'occità, on avui es troba el mot, segurament en qualitat de manlleu antic? Tots aqueixos punts són ja secundaris.

A tot això encara estariem sense avançar en l'etimologia. M-Lübke va acceptar darrerament (en el *REW*) l'opinió de Vising (*Nordisk Tidsskrift for Filologi*, 4.ª Sèrie, vi, 71-2), segons el qual es tractaria d'un plat gran en què se servien menjars a la gent rica, gradualment, un bocí darrere l'altre («Scutella lata et aliquid profunda, in qua pretiosae dapes, cum suo jure, divitibus solent apponi, *gradatim*, unum morsellum post alium, in diversis ordinibus», segons les paraules d'Helinandus).¹⁷ ¿Seria, doncs, alguna cosa com els plats de compartiments, usuals en les cafeteries americanes o en els *smörgåsbord* suecs? D'aquí el nom *GRADALIS*! Provem de resistir a la primera impressió d'enorme anacronisme que això ens causa, i anem fins a concedir que en algun dels docs. catalans arcaics o aragonesos antics es parla ocasionalment de *greales* d'or o argent, o de pisa fina de Màlaga: el fet és que, en la immensa majoria, es tracta de material barat, terrissa, argila, fusta.

En tot cas, manca corroborar l'extrem essencial: el servei gradual. És innegable que de per si el testimoni d'aqueix escriptor baix-llatí té molt escàs valor, com a tardà i pel fet que la dada que ens dóna, i que hom vol pendre per base, està evidentment inspirada per l'etimologia que intenta demostrar.

Molt més natural és la derivació de *CRETEA*, segons fets d'una naturalitat inconfusible i retornadora. Si llevem el freqüentíssim sufix *-al* ens resta un mot ro-

mànic i ben conegut, *CRET(E)A* > *gresa* o *greda*. És sabut que el sufix *-al* és tot sovint femení en llengua d'oc i en la nostra (*la semal*, *la canal*, *la cassenhàl* 'roureda' etc.). També Wartburg s'ha adonat (*FEW* II, 1331b) de l'etimologia *CRETEA* de *gresa/oc. greza*. Llavors la idea és perfecta des d'un punt de vista semàntic, atès que el llatí *CRETA* era 'terra de terrissaires' per a Plini, i tant *CRETACEUS* com *CRETARIUS* s'aplicaven precisament a la terrissa i a la pisa (Sammonicus, *Inscriptions*). Es tracta, doncs, d'un derivat comparable al fr. *terrine*, als cast. *tarreña*, *tarro* o *barreño*, al cat. *terràs*.

Com s'ha vist a dalt, i revist fins a sacietat, l'atípell anomenat *grial* o *grasalo* és avui una plata, escudella, gibrella, gibrell o altre vas semblant, però fet sempre de terra o d'argila, i hem de creure que això era ja predominant a l'Edat Mitjana, per bé que es pogués fer extensiu a eines de metall o de fusta; de fet els *grazaletz* de la *Cansó de la Crozada* «vases où les habitants portaient des matériaux de construction ou des munitions» no podien pas ser de metall, sinó de terra o de fusta, i l'*AlcM* cita *dos grals de terra* en un doc. del S. XIV, *dos grals de terra* en un altre de 1380, *dues grasales de terra pintada* el 1422, *une scudela grasalenqua de terra* el 1434, i ja he esmentat en nota uns *gredales* aragonesos en obra de «Màlica» en l'any 1362 i el 1402.

Completem el costat occità del nostre primitiu. *Gresa* ja figura usat per Bertran de Born, com va demostrar Antoine Thomas; diversos peatges occitans medievals posen preu a la *carga* o *al quintal de greda* (*gleda*), veg. *AlcM*, i *PSW* (IV, 194, 138), i de nou remeto a les cites que ja he donat del Pansier i dels *Costums de Tortosa*. De *CRETA* es deriven noms d'atuell, igual que el nostre *grezal(a)* es deriva de *greza*: per exemple frprov. *griami* «pétrin» (Bugey), *grivîd* «grande auge allongée qui sert au triage des poissons» (Dombes).

Ras i curt: per a partir de *CRETEA + *-ALE* només ens tocaria eliminar una dificultat: cal suposar que el fr. ant. *graal* i el cast. *grial* siguin manlleus, directes o indirectes, de la llengua d'oc o del català, puix que *-TI-* dóna regularment en aquella llengua *-z-* i zero en la nostra, però no en castellà ni en francès. Altrement és un postulat que està d'acord amb el grau de popularitat incomparablement més petit en aquests idiomes. Passat que suposem que tot derivant-se de *CRETEA* en cat.-oc., ve de *CRETA* en francès i en bearnès, ço que al capdavant no fóra massa estirar la corda. I qui no vulgués admetre-ho s'hauria d'accontentar amb una base *GREDALE d'origen desconegut, vist que les restants etimologies proposades topen amb objeccions diriments, amb obstacles absolutament fermes.¹³

DERIV.: *Grasalada*; *grasalat*; *grealada*, *grealenc*; *grealer*, *grealet*, *grealeta*.

De *greda*. *Gredat*; *gredera*; *gredós*.

I per a d'altres, en particular els de *greny* i de *gresc*, veg. el text. Cf. encara *GRESOL*.

¹ En efecte, en b.-al. ant. és *griot* n. («griess, sand»,